

Houthandelaren, ondernemers, landeigenaren, renteniers...

Fragmenten uit de historie van de Buitenposter familie Kuipers in vorige eeuwen

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
Tel. 0511-541920, e-mail: d.r.wildeboer@hetnet.nl

Deze foto van rond 1905 laat het huis en de loods van de familie Kuipers zien, waar nu de Friesland Bank staat op de hoek Kuipersweg-Kerkstraat te Buitenpost. Wie zijn afgebeeld is niet precies bekend, maar de kinderen op de foto zijn waarschijnlijk uit het huwelijk van Durk Durks Kuipers (1871-1951), die op 26 juli 1900 trouwde met de 29-jarige Jantje Lodewijks Lolcama. Hun eerste kind Gelsje Diderica werd in 1901 geboren. De Kuipersweg was nog niet verhard en op de achtergrond is de nederlands hervormde kerk te zien. (Foto uit familiearchief Hans Wartena)

In dit artikel wordt aandacht besteed aan de levensloop van Durk Durks Kuipers (1871-1951), houthandelaar te Buitenpost, en aan een aantal van zijn voorouders en andere familieleden uit vroegere eeuwen die ook in dit dorp woonden.

Men kan wel stellen dat deze familie ongeveer drie eeuwen in Buitenpost en omgeving een vooraanstaande plaats heeft ingenomen. Ze verdienden hun geld veelal met het uitoefenen van beroepen als houthandelaar, landbouwer, verwerker, molenaar, handelaar in diverse soorten onroerend goed en het uitlenen van geld tegen een bepaalde rente. Daarnaast kan men leden van dit geslacht in de historie veelvuldig tegenkomen als lid van de gemeenteraad, provinciale staten, kerkvoogdij, waterschap en andere bestuursorganen. In verband met hun inkomen en bezit was het merendeel aangeslagen in de hoogste klassen van de diverse belastingen. 'Geld trouwt met geld', is een gezegde en ook bij deze familie was dit in de meeste gevallen van toepassing.

Omdat gewoonlijk de 'Kuipersen' nijvere lieden waren en het geld goed werd gebruikt, ontstonden er in de loop der eeuwen vele belangrijke bezittingen in de familie aan bijvoorbeeld huizen en landerijen en vormden zich grote kapitalen. Bij raadpleging van onder andere testamenten en akten van boedelscheiding in de notariële archieven komt men dit veelvuldig tegen.

Durk Durks Kuipers, houthandelaar, geboren 28-11-1871 te Buitenpost, overleden op 28-09-1951 te Buitenpost op 79-jarige leeftijd. Gehuwd in 1900 te Achtkarspelen met Jantje Lode-wijks Lolcama (1870-1922). In de latere jaren van zijn leven woonde deze Kuipers op de hoek Kuipersweg-Voorstraat te Buitenpost, waar nu het notariskantoor is gevestigd en hiervoor onder andere de Nutsspaarbank was gesitueerd. In dit pand woonden gedurende vorige eeuwen meerdere familieleden Kuipers. Na het overlijden in 1951 verscheen in de Kollumer Courant het volgende bericht: "In de nacht van zaterdag op zondag is in de

ouderdom van bijna tachtig jaar overleden de heer Durk Kuipers te Buitenpost, sedert lange tijd een zeer belangrijke plaatsgenoot. De heer Kuipers, die vroeger houthandelaar was, was jarenlang administrerend-kerkvoogd van de nederlands hervormde gemeente. Langer dan een halve eeuw stelde hij zijn krachten - steeds geheel belangeloos - in dienst van de Nutsspaarbank, bij vele ingezetenen bekend als de bank van mijnheer Kuipers. Jarenlang was hij directeur van deze bank. Andere vervulde functies: bestuurslid van het schoolfonds voor schipperskinderen, consul van de ANWB en lid van de gemeenteraad van Achtkarspelen. Ook bekleedde hij tal van plaatselijke bestuursfuncties. Met de heer Kuipers is iemand heengegaan die zich voor het maatschappelijk leven zeer verdienstelijk heeft gemaakt. Hij was Ridder in de Orde van Oranje Nassau".

Durk Durks Kuipers, houthandelaar, geboren 11-10-1834 te Buitenpost, overleden op 22-08-1923 te Buitenpost op 88-

jarige leeftijd. Gehuwd in 1870 te Achtkarspelen met Gelsche Hendriks Korenstra (1846-1935).

Tot omstreeks 1930 liep de Buitenpostervaart aan de dorpskerk toe. Op de plek waar nu de Friesland Bank staat, op de hoek Kuipersweg/Kerkstraat, had hier deze Kuipers zijn houthandel en ook was hij eigenaar van de opslag. Omdat het vrachtvervoer destijds nog veelal over het water plaatsvond, was een laad- en loswal voor een dorp van groot belang en men noemde dit 'een opslag'. Onder andere de beurtschepen konden hier hun vracht laden en lossen en de eigenaar vroeg hiervoor een bepaalde tol. Volgens opgave leverde dit slechts f 15,- per jaar aan inkomsten op. Een bezwaarschrift tegen een aanslag in de zogenaamde hoofdelijke omslag over het jaar 1864, dat bewaard is gebleven, geeft ons een indruk van zijn overige bronnen van inkomen, en dat waren er vele. Het blijkt dan dat de houthandel het hoofdbedrijf is. Het grootste deel van deze artikelen werd afgezet aan wederverkopers of slijters. Gedurende 1863 werden deze houtwaren voor in totaal f 16.533,02 ingekocht, wat ook ongeveer het geval was in voorgaande jaren. De nettowinst kon worden gesteld op 10%, de houthandel leverde dus een winst op van f 1653,30. Dan was er annex nog een kleinhandel in steen, pannen, cement, kalk en spijkers.

Dit vertegenwoordigde gezamenlijk een inkoopsum van f 1212,50 over 1863. De zuivere winst kon worden gesteld op 5%, 'alzoo uitmakende' een inkomen hieruit van f 60,62. Aan zijn handel had hij een wind-zaagmolen verbonden. De bruto-opbrengst was jaarlijks f 1792,50. Na aftrek van het loon van een knecht, onderhoud van de molen en dergelijke, bleef hier netto f 126,50 van over. Dan was er nog een knecht die zich voor 50% bezighield met de handel en de resterende tijd met zijn ander bedrijf van kuiper, pomp- of kistmaker. Dit onderdeel zou jaarlijks maar f 60,- opleveren. Verder was hij nog eigenaar van een boerderij met 32 Bunder weid- en bouwland, benevens vier bunder vergraven land". Het netto-inkomen hieruit werd gesteld op jaarlijks f 1500,-.

Verdere inkomstenbronnen

Het hield nog niet op en nu wordt letterlijk geciteerd uit het bezwaarschrift van Durk Durks Kuipers: "Dat hij voor 1/3 deel mede-eigenaar is van eenen veenderij gelegen in de provincie Groningen, waaruit het veen (laagveen) met 4 à 5 jaren zal weggeruimd zijn en waarvan zijn aandeel in de zuiveren baten ten vorigen jare heeft beloopen f 300,-; Dat behalve een door adressant zelf bewoond wordende huis, zijnen verdere vaste goederen bestaan in eene zathe en landen staande en gelegen onder het dorp Eestrum; een huis met één kamp ontgonnen en verdere heidegrond te Groninger Opeinde, acht huizen of woningen, eenige perceelen vergraven land, staande en gelegen onder Buitenpost en Harkema-Opeinde. Met inbegrip van f 145,- gerekend voor huur en het door adressant zelf bewoonde huis, trekt hij van al deze vastigheden jaarlijks eene zuivere huur van f 2370,-. Dat het bedrag der renten die adressant geniet van zijne uitstaande gelden, zoo bij particulieren, als aandeelen in binnen- en buitenlandsche geldleeningen, jaarlijks eene som van f 5500,- beloopt". Dan volgen er nog diverse aftrekposten en uiteindelijk stelde Kuipers dat zijn zuiver belastbare inkomen over 1863 een bedrag beliep van f 104.65,54. Voor die tijd was

dit een formidabel bedrag. Bij raadpleging van het notarieel archief zien we dat Kuipers zich na 1878 ook bezig hield met de verhuur van schepen, die hij in eigendom had. In zijn 'haven' bij de kerk zullen deze hebben gelegen. Via notaris Heringa te Augustinusga werd op 25 februari 1878 een contract gesloten voor de verhuur van een overdekt roefschuitje 'De Jonge Lammert', 72 ton voor de periode van tien jaar. Huurders: Jan Lammerts Brouwer, schipper te Kooten en Aaltje Jans Schouwstra, scheepbouwersche te Harkema-Opeinde. Als borg had zich de weduwe Lykele Oeges Hoekstra gesteld, ook wonende te Harkema-Opeinde, waarschijnlijk bij Rohel aan het kanaal. In 1881 volgde er een contract voor de verhuur van een overdekt bewegend roefschuitje genaamd 'De Eendracht', groot 17 ton voor zeven jaar. Huurders de schippers Rykele Willems Tjoelker en Klaas Helder, beiden te Augustinusga. Tot en met 1904 vinden we ten minste zeven van dergelijke huurcontracten in de archieven. Dit was dus ook nog een inkomensbron van de ondernemer Durk Durks Kuipers.

Durk Durks Kuipers, koopman, houthandelaar, geboren op 25-09-1795 te Buitenpost, overleden op 22-01-1873 te Buitenpost op 77-jarige leeftijd. Gehuwd in 1832 te Achtkar spelen met Eltje Jans Romein (1805-1882). Dit echtpaar kreeg zeven kinderen, waaronder Jitske (1843), die trouwde met Sytze Greidanus, één van de eerste huisartsen te Buitenpost. De namen van de vier kinderen van dit doktersechtpaar komen we nog tegen in het in 1908 door Antje Kuipers-Sikkama, wonende op het Jeltingahuis, opgemaakte testament. Zij behoorden tot de zestien erfgenamen. Deze Kuipers kocht in 1826 van Jacob Durks Kuipers, rentenier te Buitenpost, voor f 1200,- de zogenaamde 'opslag' in dit dorp, waarvan hiervoor sprake was. In de notariële akte werd dit aangeduid als: "Eene Huizinge, Schuur, Cum annexis met Hieminge en gerechtigheid van de zoogenaame opslag, staande en gelegen te Buitenpost; naastliggers ten oosten de weg, ten zuiden de Erven van Folkert Wadman, ten westen de vaart, ten noorden de Zandsloof". Ook dit gezin woonde in het al eerder genoemde huis op de hoek Kuipersweg-Voorstraat te Buitenpost. Deze woning

werd na het overlijden van Eltje Kuipers-Romein in een notariële akte vermeld als 'eene heerenhuizinge, met erf en tuin, grond en wagenhuis, staande en gelegen in de buurt van Buitenpost'. Bij het lezen van de akte krijgen we een indruk van de indeling. Er was onder andere een voorkamer, een middelkamer, een achterkamer en een logeerkamer. Verder een gang, kantoor, keuken, bijkeuken, kelderskamer, een kelder, een turfhok en een zolder. Bij het huis stond een koetshuis, waarin een overdekte wagen en een arreslee met bellen. Zoals de hele familie, deed deze Durk Durks ook aan het uitlenen van gelden. Aan onder andere maar liefst 67 verschillende particuliere personen werden geldleningen verstrekt voor in totaal ruim f 300.000,-. Het wordt bijna eentonig, maar ook deze persoon had zitting in diverse bestuurscolleges, zoals gemeenteraad, kerkvoogdij, 'Het Nut', enzovoort.

Durk Willems Cuipers, meester kuiper, houtkoper, dorpsontvanger, gedoopt op 18-01-1722 te Buitenpost, overleden op 17-04-1806 aldaar, op 84-jarige leeftijd. Gehuwd in 1747 te Buitenpost met Antie Halbes (1725-1792). Haar vader was Halbe Cornelis (Haijma) die volgens het reël kohier van 1770 eigenaar was van 'een huise en rogmolen, met verscheidene landen' te Buitenpost en hoog in deze grondbelasting werd aangeslagen. Volgens een rekeningboek van de diaconie van de hervormde gemeente Buitenpost-Lutjepost was Halbe Cornelis in 1745 administrerend-diaken. In dat jaar was hij de aangewezen persoon om de boekhouding te doen. De boeken werden steeds bijgehouden volgens hetzelfde model en ieder jaar was er weer een andere diaken om de inkomsten en uitgaven op te schrijven. De leesbaarheid is vaak een moeilijke zaak en duidelijk is te zien dat de ene ambtsdrager meer onderwijs heeft genoten dan de andere. Het uitbetaalde zakgeld aan een weesjongen werd bijvoorbeeld geboekt als 'buisgeld'.

Asielzoeker
Eén van de zonen van het echtpaar was Willem (1750-1828), die in 1787 als patriot naar het buitenland moest vluchten. Hij was dus een politieke vluchte-

ling. In de tweede helft van de achttiende eeuw waren er in ons land twee politieke partijen die fel tegenover elkaar stonden, te weten de patriotten en prinsgezinden. Na 1780 kwam de 'patriotse beweging' in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden uit onvrede op tegen de corruptie en misstanden in het lokale bestuur. Men kwam in beweging tegen de grote invloed van de Oranjestadhouder Willem V met zijn patronagesysteem. Ze stredden voor een democratische republiek op basis van de rechten van de mens. Aangemoedigd door het succes van de Amerikaanse revolutie eisten de patriotten meer invloed van de bevolking op het lokale bestuur. Ze kwamen in verschillende steden aan de macht. De autoriteiten reageerden hard en Nederland verviel in een burgeroorlog tussen patriotten en prinsgezinden. Daar kwam pas een einde aan in september 1787 toen de Pruisen ons land binnenvielen en een periode volgde van stevige onderdrukking. De Patriotten of Bataven kregen het moeilijk en waren genoodzaakt het land uit te vluchten, het merendeel kwam in Frankrijk terecht. Het waren er ongeveer vijfduizend Nederlanders die de wijk moesten nemen, waaronder Willem Dirks Kuipers uit Buitenpost. Deze Willem vluchtte voor enige tijd naar Emden in Duitsland. Na terugkeer volgde er een proces, waarbij hij werd vrijgesproken. Bij de komst van de Fransen in 1795 kwam er een politieke omwenteling. Toen de Franse legers Leeuwarden bereikten, troffen ze daar als feitelijke gezagsdrager het Comité Révolutionair Provinciaal aan. Het bestond uit patriotten die zich in 1787 buiten schot hadden weten te houden. De voornaamste doelstelling was om een chaos en gezagsvacuüm te vermijden. Op 19 februari 1795 achtte het Comité de tijd gekomen om de oude Staten naar huis te sturen en de Provisionele Representanten van het volk van Friesland te installeren. Een revolutie zonder bloedvergieten was een feit. Zestig mannen in de provincie kregen een aanschrijving om zitting te nemen in dit voorlopige bestuur, waaronder de Buitenposter Willem Durks Kuipers. Dit bestuurscollege functioneerde ruim drie maanden en was gekozen door geëmmiteerden uit steden en

dorpen op aandringen van genoemd Comité.

Na 1795

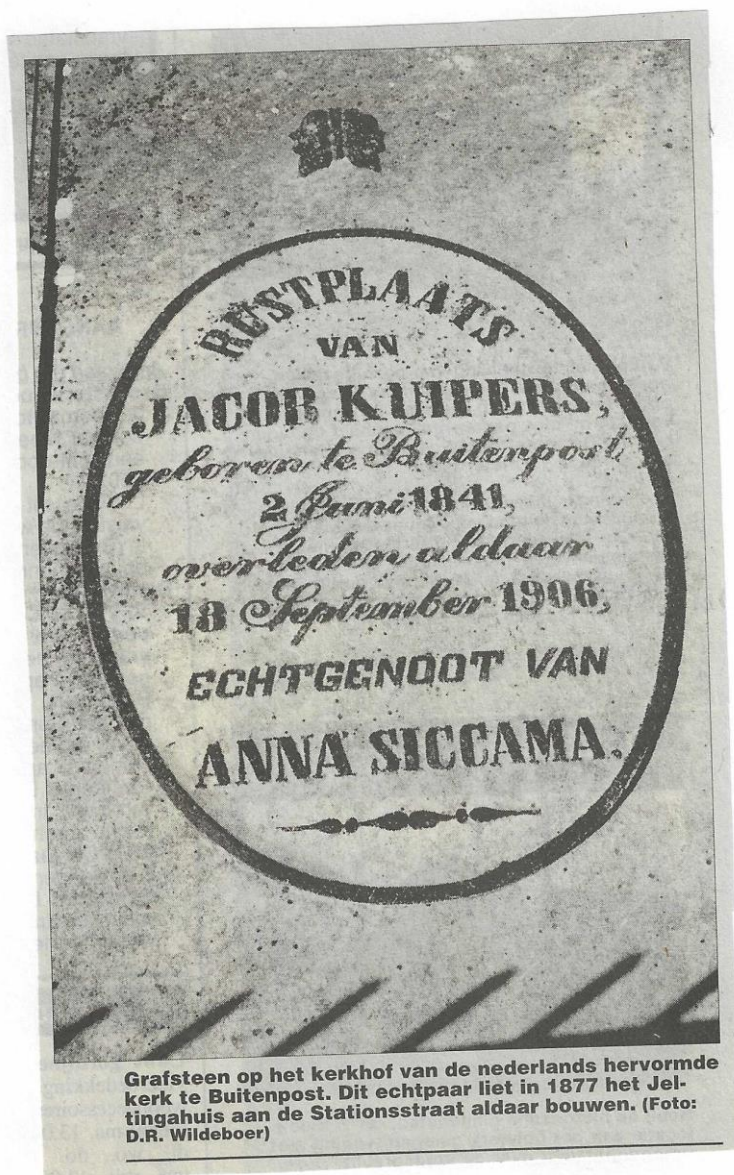
Zoals eerder werd verteld, hadden vele leden van het geslacht Kuipers zitting in diverse bestuursorganen, zo ook deze Willem. Kennelijk zat het in de genen. Hij was onder andere lid van de Commissie van Koophandel, maakte deel uit van het bestuur van de gemeente Buitenpost van 1810 tot 1816 (in deze periode een zelfstandige gemeente) en lid van de Staten van Friesland. Volgens een opgave in 1810 door het gemeentebestuur aan het Franse gezag, was deze persoon één van de vijf

'voornaamste en aansienlijkste kooplieden' in de gemeente. Willem Kuipers bleef ongehuwd en hij liet na zijn dood in 1750 een vermogen na van f 91.000,-.

Bronnen/literatuur:

- Tresoar te Leeuwarden en gemeentearchief van Achtkarspelen.
- P. Nieuwland 'De eerste volksvertegenwoordigers van Friesland in 1795'.
- Martinus Jongsma 'Voorouders in Noordoost-Fryslân', publicatie in het Nieuwsblad van Noord-Oost Friesland.

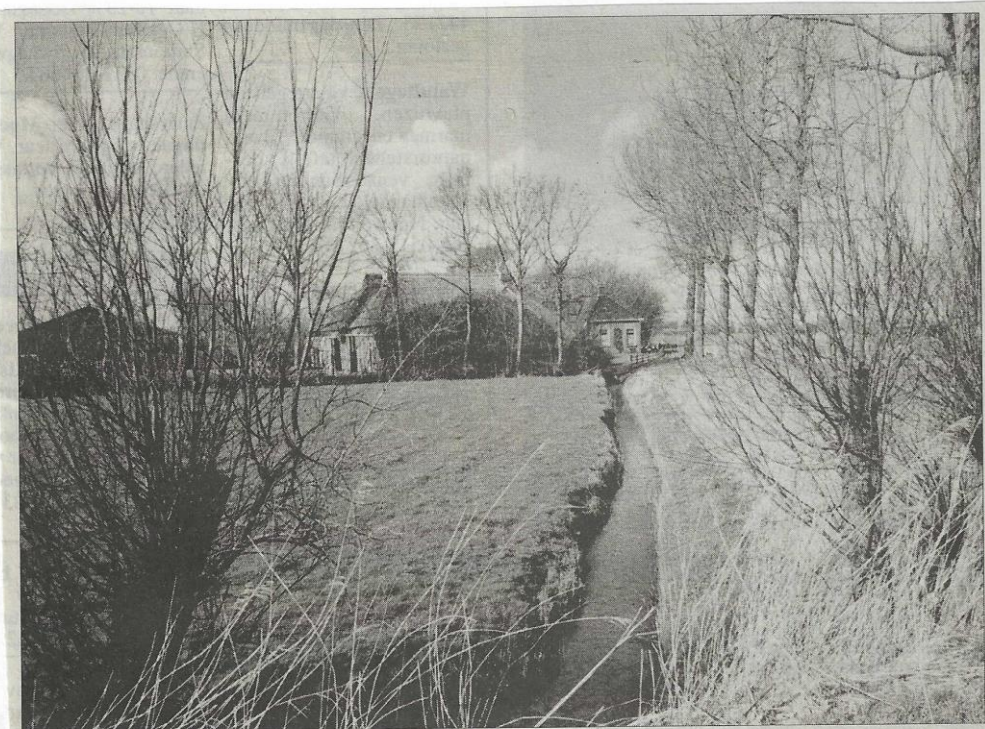
Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen.

Grafsteen op het kerkhof van de nederlands hervormde kerk te Buitenpost. Dit echtpaar liet in 1877 het Jeltingahuis aan de Stationsstraat aldaar bouwen. (Foto: D.R. Wildeboer)

Ansichtkaart van de Molenstraat te Buitenpost omstreeks 1955. Het huis op de achtergrond, destijds onder andere bewoond door de familie H. Bergsma, is in de jaren zeventig van de vorige eeuw afgebroken. Hier woonde rond 1900 het gezin van D.D. Kuipers. (Zie ook de bij dit artikel geplaatste andere foto.)

Deze boerderij bij Dijkhuizen aan de Trekweg onder Buitenpost was volgens de Foreenkohieren tijdens vorige eeuwen in bezit van Durk Willems Kuipers en Durk Durks Kuipers, thans bewoond door de familie Minnema. (Foto: D.R. Wildeboer)

Ansichtkaart van de houtzaagmolen aan de vaart te Buitenpost, nog volop in bedrijf in 1912. Ook eigendom geweest van onder andere D.D. Kuipers (1834-1923).

Optocht van de muziekvereniging 'Concordia' omstreeks 1934. Op de achtergrond het huis op de Bakkershoek waar diverse leden van het geslacht Kuipers woonden.